

for juveniles. The novelty of this work is a comprehensive disclosure of the mediation procedure and its advantages over trial, especially the mediation process of minors.

It is proved that depending on the status of mediator we distinguish the in-court mediation i.e. that is made by a judge or court staff with skills in mediation and specialized in the mediation. In last case, the parties choose the mediator from a list of mediators who are certified to practice such activities. When it comes to a minor a procedure of mediation can be offered not only to the parties of the conflict, but also to parents.

The parties participate in the mediation voluntary and are independent in decision making. The mediator can not put pressure on the parties; his task is to establish a dialogue between them, to help in some legal matters, provide psychological support to participants, but not to make decisions for them. It is proved that restorative justice model provides a tendency to provide psychological rehabilitation of participants of the offense.

Based on the practices of other countries and historical experience it is stated that there are significant legal advantages of the mediation process in the field of juvenile delinquency. The advantages of the mediation ahead educational measures or criminal punishment is that it allows: to reconcile the victim and the offender; to understand in a broad sense the nature of the conflict and eliminate its main causes; to understand the feelings of the victim and to feel sincere repentance of the offender; confidential settlement of the dispute; to coordinate positions not only with participants of the crime, but also with those, who psychologically have relation to it – parents, guardians, relatives, teachers, etc.; to resolve the situation without complicated procedures and within a small time frame; the absence of significant legal expenses, among which are the costs of counsel, expertise, etc.; to eliminate all possible negative consequences for a juvenile being in institutions of confinement; avoid the recurrence of offenses and to adequately socialize the offender.

Keywords: juveniles, mediation, restorative justice, crime, reconciliation.

УДК 343.12

С. В. ПЕНЬКОВ,

кандидат юридичних наук,

працівник слідчого управління фінансових розслідувань

Головного управління Державної фіскальної служби у Дніпропетровській області

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ СЛУЖБОВИХ ТВАРИН ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проаналізовано наукові дослідження, присвячені організації застосування службових тварин, і положення чинного законодавства, що регулюють застосування службових тварин в оперативно-розшуковій діяльності. В результаті проведеного дослідження охарактеризовано сучасні особливості організації застосування службових тварин під час протидії злочинності.

Ключові слова: кримінальна поліція, службові тварини, оперативно-розшукова діяльність, протидія злочинності.

Penkov, S.V. (2016), "Features of the using service animals while combating crime" ["Osoblyvosti orhanizatsii zastosuvannia sluzhbovykh tvaryn pid chas protydii zlochynnosti"], *Pravo i Bezpeka*, No. 1, pp. 125–129.

Постановка проблеми. Правоохоронні органи, зокрема оперативні підрозділи Національної поліції України виконують функцію держави щодо забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, попередження, виявлення та припинення правопорушень, для чого використовують різноманітні організаційні, технічні, виховні та інші засоби. Особливе місце серед них займають засоби оперативно-розшукової діяльності, використання яких забезпечує безпосереднє попередження, виявлення і припинення злочинів, притягнення винних до відповідальності, усунення шкідливих наслідків правопорушень [1].

Враховуючи наведене та останні зміни у законодавстві (ухвалення закону України «Про Національну поліцію»), можна констатувати, що питання організації застосування кримінальною поліцією службових тварин потребує нового дослідження.

Стан дослідження. Різні аспекти використання оперативними підрозділами засобів оперативно-розшукової діяльності були предметом досліджень таких учених, як М. Г. Варич, О. М. Джу́жа, О. Ф. Долженков, М. Л. Грібов, Л. Ф. Гул, В. П. Захаров, В. М. Євдокимов,

Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Корнієнко, В. В. Матвійчук, А. В. Мовчан, А. С. Морозов, Д. Й. Никифорчук, Ю. Ю. Орлов, В. В. Поливода, М. В. Стащак, Л. Г. Титаренко, Н. Є. Філіпенко, В. В. Шендрик, О. І. Якимець та ін. Враховуючи значний внесок цих дослідників у теорію та практику оперативно-розшукової діяльності, слід відзначити, що після ухвалення закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» жодним із них питання організації використання підрозділами кримінальної поліції засобів оперативно-розшукової діяльності не досліджувалось.

Метою статті є визначення особливостей організації застосування службових тварин під час протидії злочинності.

Виклад основного матеріалу. Донедавна в теорії оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) під засобами оперативно-розшукової діяльності розуміли сукупність об'єктів, які застосовуються в оперативно-розшуковій практиці та до яких належать різноманітні засоби оперативної техніки, оперативно-розшукові обліки та службові собаки. Однак з ухваленням закону України «Про Національну поліцію» перелік засобів розширено, зокрема надано можливість використовувати службових коней [2]. Тому, на нашу думку, доцільніше говорити, що на сьогодні до засобів ОРД належать засоби оперативної техніки, оперативно-розшукові обліки та службові тварини. Враховуючи вказане, а також те, що на сьогодні в теорії ОРД відсутні ґрунтовні дослідження щодо організації використання службових тварин, саме вказане питання буде предметом дослідження цієї статті.

Перш за все слід зазначити, що особливістю організації застосування підрозділами кримінальної поліції службових тварин є додержання принципів ОРД. Додержання принципу законності під час здійснення ОРД можливе за умови реалізації великої кількості вимог. До найбільш значущих належать:

- а) суворе додержання вимог законів і підзаконних нормативно-правових актів;
- б) високий рівень правосвідомості (загальної та професійної) оперативних працівників;
- в) постійне вдосконалення правових і морально-етичних основ ОРД та відповідних відносин між її суб'єктами;
- г) наявність юридичної відповідальності оперативних працівників як сукупності правових відносин (прав та обов'язків) між ними та державою;
- ґ) визначення конкретних об'єктів та осіб, які становлять оперативну зацікавленість;

д) наявність конкретних ознак кримінальної причетності осіб, предметів або фактів до злочину;

е) визначення правомірних підстав для проведення оперативно-розшукових заходів;

є) правомірність і законність застосування оперативно-технічних засобів, хімічних та інших речовин у документуванні причетності осіб до нерозкритих злочинів;

ж) забезпечення таємниці відомостей, що стосуються особистого життя, честі та гідності підозрюваної особи;

з) обґрунтування та дотримання вимог чинних нормативних актів щодо постановки криміногенних осіб на оперативний облік;

и) зміцнення престижу оперативної професії [3, с. 9–10].

Водночас М. В. Корнієнко зазначає, що під час негласного застосування службових собак необхідно додержуватися таких принципів ОРД, як законність і результативність. Він пояснює це тим, що основними для дотримання принципу законності під час застосування службових собак є кілька основних положень.

1. Правомірність. Визначення правомірності застосування службово-розшукових собак засновано на визначенні загальних меж його допустимості.

2. Цільовий напрямок їх використання службово-розшукових собак. Їх можуть застосовувати лише у тих випадках, що передбачені законами та іншими нормативними актами, які регламентують діяльність оперативних служб. Будь-яке інше застосування службових собак (залякування, психологічний тиск тощо) суворо забороняється.

3. Етична допустимість використання. Безпосереднє застосування службово-розшукових собак має відповідати загальним нормам моралі, які існують у суспільстві, та професійній етиці працівника, який їх застосовує. Тому застосування собак повинно не принижувати честь і гідність особи, відносно до якої їх застосовують, не завдавати їй моральних або фізичних страждань, не перешкоджати здійсненню нею своїх невід'ємних прав.

4. Документальне оформлення результатів. Укладання передбачених законом документів – необхідна умова дотримання принципу законності, правильного провадження у кримінальних справах і правомірності проведення оперативно-розшукових заходів.

5. Залучення громадськості. Представники громадськості, яких залучають до участі в окремих оперативно-розшукових заходах, що здійснюються із застосуванням службово-

розшукового собаки, можуть у подальшому виступати як свідки щодо всіх обставин затримання злочинця, його виборки тощо. Складені за їх участі з усіма процесуальними формальностями документи набувають статусу беззаперечних доказів у суді [4, с. 11].

Можна також виділити принцип результативності в діяльності із застосування службових собак, який полягає в тому, що, працюючи за слідом, на вибірку або під час проведення окремих оперативно-тактичних операцій, обходу, патрулювання, огляду місцевості та нежилых приміщень, собака знайшов правопорушника, викрадене майно, знаряддя злочину, інші речові докази або привів оперативну групу до іншого місця, будинку, у квартиру, де знаходився підозрюваний після вчинення злочину, що дало можливість за допомогою інших сил і засобів встановити чи затримати його [5, с. 182].

На нашу думку, під час організації застосування службових тварин підрозділам кримінальної поліції необхідно дотримуватися також принципів обґрунтованості та планованості. Це підтверджується аналізом положень нормативно-правової бази застосування засобів ОРД (ст. 1, 2, 3, 9 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 42, 43 закону України «Про Національну поліцію») [2].

Аналізуючи емпіричний матеріал та враховуючи положення національного законодавства, можна констатувати, що службових тварин можна застосовувати у двох випадках:

- 1) під час здійсненні оперативно-розшукової діяльності (у разі застосування оперативно-розшукових заходів та методів);
- 2) під час оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження.

Залежно від випадку застосування службових тварин організація цієї діяльності буде різна. Так, у випадку застосування службових тварин при здійсненні оперативно-розшукової діяльності роботу з організації здійснює начальник або заступник начальника відокремленого структурного підрозділу, який наділений правом надавати дозвіл на здійснення ОРД [1]. У структурі Національної поліції таким підрозділом є кримінальна поліція, і керівник територіального органу повинен організувати взаємодію підрозділу кримінальної поліції та кінологічної служби таким чином, щоб у результаті витратити мінімальну кількість часу та отримати максимальну кількість оперативно значущої інформації. Тому саме він повинен ухвалити управлінське рішення про використання оперативно-розшукового собаки.

Враховуючи, що в теорії «управлінське рішення» – це фіксований управлінський акт суб'єкта управління, ухвалений на основі знання об'єктивних законів функціонування системи, якою управляють, глибокої та ретельної обробки оперативної або іншої інформації, що містить розпорядження про подальші дії об'єкта управління, виражається в будь-якій зручній формі та реалізується з метою вирішення конкретної проблеми [6], то можна дійти висновку, що в оперативно-розшуковій діяльності у випадку застосування службових тварини ухвалення рішення включає в себе такі етапи:

- визначення кінцевої мети управлінського рішення (аналізуючи оперативно-розшукову інформацію, керівник ухвалює відповідне рішення);
- розробка та детальний аналіз можливих варіантів рішення (моделювання та прогнозування конкретної ситуації застосування чи не застосування службової тварини);
- кінцевий вибір одного з варіантів рішення та його оголошення (документальне оформлення);
- оголошення та реалізація рішення (доведення кінцевого рішення до відома виконавців, вирішення питання щодо забезпечення всім необхідним для реалізації рішення, коментування можливих наслідків).

Наступним елементом організації застосування службових тварин є планування етапів та процесу застосування. Зміст планування полягає у визначенні: основних завдань службових тварин на період проведення ОРД; комплексу інших заходів, проведення яких є доцільним одночасно із застосуванням службової тварини; терміну виконання запланованих заходів і конкретних виконавців. Результатом планування є план. У процесі застосування службових тварин процедура розроблення плану умовно поділяється на кілька етапів: розроблення завдання виконавцям щодо підготовки плану; підготовка пропозицій до проекту плану; узагальнення пропозицій і складання проекту плану; уточнення та погодження проекту плану; доопрацювання плану та його затвердження.

Іншим елементом організації застосування службових тварин є вибір і розробка оперативно-тактичної операції, в ході якої будуть залучатися службові тварини. М. В. Корнієнко вказує, що спеціальна тактична операція із застосуванням службових собак – це комплекс погоджених за метою, часом і місцем спеціальних заходів та інших дій, які проводяться органами внутрішніх справ за єдиним задумом і планом з метою вирішення оперативно-

тактичних завдань [4, с. 12]. Також автор зазначає, що спеціальні тактичні операції, проведені із застосуванням службових собак, можна поділити на два види:

1. Проведені у повсякденній обстановці:

1) для проведення обшуків жилих, підсобних, виробничих приміщень, дворів, присадибних ділянок, городів, лісових масивів тощо;

2) при огляді багажу у камерах схову залізничних, річкових та морських вокзалів, аеропортів, сумок, чемоданів, кошиків та іншого багажу пасажирів;

3) при огляді посилок та бандеролей у поштових відділеннях зв'язку;

4) для проведення спеціальних операцій у місцях позбавлення волі (оперативне відпрацювання зони, що охороняється; проведення обшуків у житлових та промислових зонах; проведення оглядів особистих речей засуджених та їх самих тощо), а також для охорони периметру цих закладів і конвоювання засуджених або заарештованих;

5) при огляді одягу та обшуку осіб, яких обґрунтовано підозрюють у вчиненні злочину;

6) для проведення розшуку осіб, які втекли з місця вчинення злочину, з використанням запахових слідів, що залишили злочинці;

7) для огляду місцевості та приміщень з метою виявлення злочинців, знарядь злочинів, викрадених речей та інших предметів, які в подальшому можуть бути речовими доказами у справі;

8) для розшуку трупів й окремих частин тіла, які були сховані злочинцями з метою приховування факту злочину;

9) для вибірки за запахом злочинця або його речей, що злочинці залишили на місці вчинення злочину;

10) при обходах, патрулюванні місцевості;

11) для виявлення наркотичних засобів, вибухових і легкозаймистих речовин, зброї та боєприпасів;

12) для охорони особливо важливих державних об'єктів тощо [4, с. 12].

2. Проведені в особливих умовах:

1) для захисту громадян та самозахисту від нападу та інших дій, які спричиняють загрозу їх життю, здоров'ю чи майну;

2) для припинення масових заворушень і групових порушень громадського порядку;

3) для припинення масового захоплення землі та інших дій, що можуть призвести до зіткнення груп населення, а також дій, що паралізують роботу транспорту, життєдіяльність

населених пунктів, зазіхають на суспільний спокій, життя та здоров'я людей;

4) для відбиття озброєного нападу злочинців або припинення їх озброєного опору працівникам поліції;

5) у засідках для виявлення правопорушників, спостереження за їх діями та затримання у разі потреби;

6) для затримання осіб, які вчиняють опір представникам поліції чи намагаються зникнути, а також для їх конвоювання до територіального органу поліції;

7) для звільнення заручників;

8) для проведення окремих оперативнотактичних заходів та комбінацій, розроблених працівниками оперативних підрозділів поліції [4, с. 13].

Однак враховуючи, що дослідження було проведене М. В. Корнієнком у 2009 році, то сьогодні цей перелік можна розширити таким чином:

– для проведення антитерористичної операції;

– для виявлення та знешкодження радикально налаштованих осіб.

Що стосується організації застосування службових тварин у процесі оперативнорозшукового забезпечення досудового розслідування, то її де-юре повинен здійснювати слідчий або прокурор, однак аналіз емпіричного матеріалу свідчить, що де-факто таку діяльність здійснює керівник оперативного підрозділу після отримання доручення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Висновок. Можна констатувати, що особливостями організації застосування службових тварин є:

– додержання принципів оперативнорозшукової діяльності, зокрема законності, ретельності, плановірності та обґрунтованості;

– залежність організації від випадків застосування тварини – під час здійснення оперативнорозшукової діяльності (у разі застосування оперативнорозшукових заходів або методів) та під час оперативнорозшукового забезпечення кримінального провадження;

– необхідність ухвалення управлінського рішення про застосування службового собаки;

– важливість планування застосування службових тварин;

– особливості, пов'язані з вибором та розробкою оперативнотактичної операції, в ході якої будуть залучатися службові тварини.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
2. Про Національну поліцію : закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Маркушин А. Г. Основы оперативно-розыскной деятельности ОВД. Ч.1 : учеб. пособие / А. Г. Маркушин. – Н. Новгород : Нижегород. высш. шк. МВД СССР, 1990. – 147 с.
4. Корнієнко М. В. Організаційно-тактичні основи застосування службово-розшукових собак: оперативно-розшуковий аспект (за матеріалами МВС України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / Корнієнко Михайло Васильович. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.
5. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ (загальна частина) : навч. посіб. / [Дідоренко Е. О., Козаченко І. П., Кондратьєв Я. Ю. та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛПВС, 1999. – 390 с.
6. Поняття та класифікація управлінських рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mybiblioteka.su/tom2/9-72538.html>.

Надійшла до редколегії 16.02.2016

ПЕНЬКОВ С. В. ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПРИМЕНЕНИЯ СЛУЖЕБНЫХ ЖИВОТНЫХ ПРИ ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ПРЕСТУПНОСТИ

Проанализированы научные исследования, посвященные организации применения служебных животных, и положения действующего законодательства, регулирующие применение служебных животных в оперативно-розыскной деятельности. В результате проведенного исследования охарактеризованы современные особенности организации применения служебных животных при противодействии преступности.

Ключевые слова: *криминальная полиция, служебные животные, оперативно-розыскная деятельность, противодействие преступности.*

PENKOV S. V. FEATURES OF THE USING SERVICE ANIMALS WHILE COMBATING CRIME

Scientific studies devoted to the use of service animals and provisions of the current legislation regulating the use of service animals in operative and search activities have been analyzed. It is summarized that while using service animals by criminal police departments should adhere to the principles of operative and search activities. This is confirmed by the analysis of the provisions of the regulatory base of using operative and search activities, in particular the laws of Ukraine «On Operative and Search Activities» and «On the National Police».

Having analyzed these cases and having taken into account the provisions of national legislation it is defined that the features of the organization of using service animals are:

- observance of the principles of operative and search activities, in particular the legality, diligence, planning and reasonableness;
- the dependence of organization on cases of using animals – while implementation of operative and search activities (in the case of using operative and search measures or methods) and during operative and search provision of criminal proceedings);
- the need for adoption of management decision on the use of service dogs;
- the importance of planning of using service animals;
- characteristics associated with the choice and development of operative and tactical operations, during which service animals will be involved.

Keywords: *criminal police service animals operative and search activities, combating crime.*